

ЉУБИЦА ДАБИЋ

Виши кустос

Војни музеј

РУСКО ОДЕЉЕЊЕ У ВОЈНОМ МУЗЕЈУ У БЕОГРАДУ 1936-1941.

На дугој стази руско–српских културних веза, период између два светска рата представља посебну историјску деоницу, на којој је руски утицај значајније оплодио и нашу науку и уметност. После Октобарске револуције и грађанског рата велики број држављана велике руске царевине био је приморан да напусти своју домовину и потражи другу, тамо где је средина, као у Југославији, била спремна да их прими. Процењује се да је у раздобљу између 1917. и 1922. године на територију тадашње југословенске државе дошло око 120.000 руских прогнаника. Међу њима је био и велики број интелектуалаца, научника, професора универзитета, уметника, који су одмах по доласку ставили своје изузетно образовање, научна сазнања, уметничка искуства у службу нове домовине.

Организовано је пресељење делова руске армије (1921) из црноморских лука на Криму и из прихватних логора у Турској и Грчкој у Краљевину СХС. Том приликом су дошле и козачке војне формације са Дона, Кубана и Терека. У нади да је боравак у туђини привремен и да ће се убрзо указати прилика за повратак у домовину, војни атамани и козачке владе у избеглиштву тежиле су да се сачува интегритет и војна дисциплина евакуисаних јединица. Такође, тежили су да сачувају и оригиналност своје националне културе, која је била нит која их је спајала са Русијом и њиховом недавном прошлошћу.

У периоду између два светска рата у Југославији је културни живот руских емиграната, па и војног кадра, био богат и разноврстан. При официрским заједницама стварани су и први емигрантски музеји, са намером да се прикаже историја руске армије и да сачувају реликвије своје историје, које су понели са собом. У Београду је 9. априла 1933.

године свечано отворен Руски дом. У дому је смештен Музеј цара Николаја II, Музеј руске коњице и мала музејска установа Заједнице официра руског ратног ваздухопловства у Југославији. У Руском официрском клубу у Београду основан је импровизиран музеј Лајб–гардијског уланског пука. Ту су биле смештене колекције које су припадале бившим јункерима Николајевског коњичког училишта, официрима Лајб–гардијског волинског пука и 81. пешадијског ашшеронског пука. Најрепрезентативнији је био Музеј Првог руског кадетског корпуса у Белој Цркви. У овим музејским установама чуване су заставе, одликовања, руска и козачка војна опрема, фотографије и други драгоцени музејски материјал претежно војног карактера. Када је у оквиру Војног музеја у Београду (1936) основано Руско одељење, ове вредне колекције су поверене Војном музеју на чување и излагање.

Приликом обнављања и уређења Војног музеја у Београду у раздобљу између Првог и Другог светског рата велики допринос су дали и руски емигранти. Војни музеј, који је један од наших најстаријих музеја, основан је 1878, а прва стална поставка отворена је 1904. године у згради која се налазила у Горњем граду београдске тврђаве. За време Првог светског рата зграда Музеја је срушена (1915) приликом одбране Београда, а збирке су страдале приликом евакуације. Друга стална поставка отворена је 1937. године. Краљ Александар Карађорђевић је донео Уредбу о Војном музеју 22. маја 1934, а већ наредне године приступило се уређењу музејске поставке. На овим пословима били су ангажовани и руске архитекте Николај Краснов (1864–1939) и Алексеј Васиљев (1901–1991). Заслуга за обнављање Војног музеја припада генералу Војиславу Вуковићу, који је на дужности управника Војног музеја био од 1934. до 1945. године и Саветодавном одбору Војног музеја.¹ На седницама Одбора решавало се о свим важним питањима око об-

¹ Саветодавни одбор је основан на основу Решења Генералштабног одељења Оперативног одсека Министарства војске и морнарице, Ђ. Бр. 980, од 11. фебруара 1935. године, Београд, Војни музеј. Чланови Саветодавног одбора су били: геодетски ђенерал г. Бошковић Стеван, начелник Војногеографског института; дивизиски ђенерал г. Терзибашић Живојин, начелник Артиљериско-техничког одељења Министарства војске и морнарице; инжењериски бригадни ђенерал г. Дерок Никола, начелник Инжињериско-техничког одељења Министарства војске и морнарице; пешадиски бригадни ђенерал г. Јелисијевић Милоје, начелник Историског одељења Главног ђенерлштаба; пешадиски бригадни ђенерал г. Радивојевић Петар, начелник Економског одељења Министарства војске и морнарице; пешадиски бригадни ђенерал Динић Драгољуб, стални професор

нове, уређења и набавке музејских предмета. Члан Саветодавног одбора био је и Николај Краснов.

У сталној поставци Војног музеја постојала су и одељења страних држава: Француске, Италије, Грчке, Белгије, Румуније, Чехословачке и Бугарске. Ту је било изложено оружје и опрема из минулих ратова и њихове регуларне војске, као и националне заставе и портрети државника.²

На иницијативу руских војних удружења образованих у Југославији, Министарство војске и морнарице донело је 1936. године решење на основу кога је у саставу Војног музеја образовано ново Руско одељење.³ Овим решењем одређени су услови под којима се у ово одељење

Дивизијски генерал В. Б. Адамович

Војне академије; инжењерско-технички пуковник г. Његован Душан, на служби у Војнотехничкој инспекцији; судски потпуковник г. Милетић Славко, војно-државни тужилац Војног суда за офицере; г. Кашанин др Милан, вршилац дужности управника Музеја савремене уметности и г. Краснов Никола, контрактуални архитекта Министарства грађевина.

² Драгана Самарцић, Дарови Војном музеју, Београд 1990, стр. 11.

³ Решење Министарства војске и морнарице, Ћ. Бр. 26586, од 21. новембра 1936. године, Београд, Службени војни лист, бр. 42, од 5. децембра 1936. године, стр. 2466-2468.

могу примати, као својина Војног музеја или само на чување, архиве и збирке руских војних савеза, друштава, организација, установа и завода. У фото-архиви Војног музеја сачуване су фотографије које приказују изглед Руског одељења. Заслуга за оснивање Руског одељења у Војном музеју припада управнику Музеја Првог руског кадетског корпуса, талентованом руском војном педагогу генералу В. Б. Адамовичу и великом пријатељу руских смиграната, геодетском генералу Стевану Бошковићу (1868–1957), начелнику Војногеографског института и члану Саветодавног одбора Војног музеја.⁴

Убрзо после избијања револуције у Русији 1917. године, војни атаман и Врховна управа Кубанске козачке војске били су приморани да напусте Екаторинодар, главну варош кубанског краја. Тада је одлучено да српском народу повере своје светиње, односно регалије⁵ и своја основна законодавна акта у оригиналу. Образована је војна делегација од пет чланова, која је имала задатак да пренесе козачку збирку у Србију. Чланови делегације су били: генерал-лајтнант Генералног штаба П. И. Кокуњко, председник делегације; генерал-мајор С. П. Звјагинцев, члан делегације; професор кубанског Политехничког института Ф. А. Шчербин, члан делегације Крајеве Раде, Врховног Круга Дона, Кубана и Тресека; пуковник В. П. Бели, члан делегације; војни старешина Ј. В. Семикобилин, члан делегације.⁶

Делегација је са регалијама кренула из Екаторинодара и преко Цариграда и Солуна стигла у Београд 1920. године. Посредством Василија Штрандмана, делегата за заштиту интереса руске емиграције у Краљевини СХС, документа и регалије су смештени у Топографском одељењу Врховне команде, које је било у саставу Војногеографског института. Члан делегације професор Шчербин је у „Меморандуму о документима и регалијама Кубанске козачке војске” описао пут делегације: „...Делегација се кренула из Екаторинодара 5. Марта, поневши собом имање козачке војске, а стигла је у Београд 2. Априла, пробавивши на тај начин око месец дана на путу. И док су на целом путу представници

⁴ Записник са II седнице Управе Војног музеја и Саветодавног одбора, одржане 4. априла 1935. године.

⁵ Архаична значења руске речи „регалија” била су: предмет – симбол владалачке власти, одликовања, ордени. Р. Ф. Пољанец, Руско–хрватски рјечник, Загреб 1973, стр. 929.

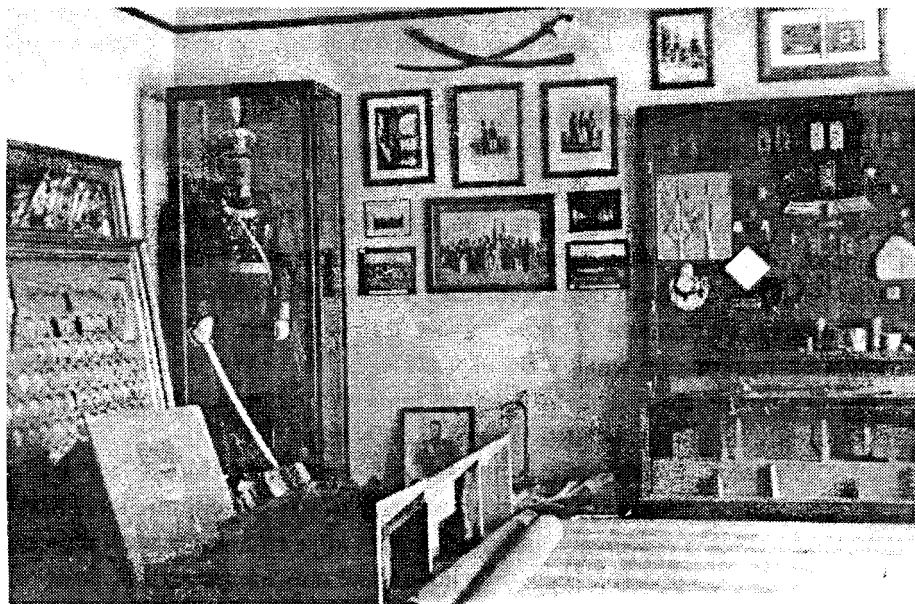
⁶ Ф. Шчербин, Меморандум о документима и регалијама Кубанске козачке војске, Архив Војноисторијског института (даље АВИИ), Архива војске Краљевине Југославије, к. 123, рег. бр. 8/5.

Србије били најљубазније предусретљиви, дотле су Грчке и Турске власти гледале на делегацију као на непризнато пасторче – могуће још и зато што је допутовала на истом броду са избеглицама, – тако, да је делегација на путу морала поред спорости у путовању поднети и највеће неудобности и тешкоће. Само с прелазом у Србију, у непосредном саобраћању са Србима, она је у буквалном смислу оживела, благодарећи срдачним односима делегације и браће Руса са Србима, тронувши до суза радости својом пажњом чланове делегације. Заузимањем руског посланика у Београду госп. Штрандсмана а добротом Српског Војног Министарства документа и регалије смештени су у Топографском одељењу Врховне Команде под управом госп. пуковника Бошковића, који је показао особито старање при смештању козачких светиња.” Документа и регалије су се чували у поменутом одељењу до 1938. године, до отварања Руског одељења у Војном музеју. Тада је са представницима Кубанске козачке војске склопљен споразум и регалије Кубанске козачке војске су поверене Војном музеју на чување.⁷

Увидом у Инвентар историјских предмета Војног музеја за 1937/38. годину сазнајемо да су то били предмети од непроцењиве историјске вредности и оригинална документа, која се односе на Кубанску козачку војску. У Руском одељењу је било 52 царска декрети Кубанској, Запорошкој, Црноморској и Азовској војсци, затим декрета војним јединицама, као и већи број рескрипта и наредби. На основу ових историјских докумената могли су се пратити значајни историјски догађаји, почев од 1772. године, од времена царице Катарине II, до последњег руског цара Николаја II, а односе се на значајне догађаје из прошлости козачке војске, на њену организацију, уређење и уопште на козачке народне обичаје. Поред докумената, у овој збирци налазили су се и историјски предмети изузетне вредности и то 91 примерак застава и барјака (дивизијских, пуковских и атаманских), а на некима су били и царски монограми; богато украшене сабље и ножеви са Кавказа; велике сигналне трубе; добоши; униформе, међу којима и мундир цара Александра II; сребрна жезла и буздовани, који симболизују атаманско достојанство. У збирци се налазила архива кубанских козака, њихове књиге и фотографије из XIX и XX века. Такође је било и употребних предмета од сребра и то: сатова, тањира, пехара, есцајга као и сребро генерала Букрето-

⁷ Документ Министарства војске и морнарице, Ћ. Бр. 25029, од 10. новембра 1938. године. АВИИ, АВКЈ, к. 123, рег. бр. 8/5.

ва. Предмети су били луксузне израде и представљали су ремек дела европске примењене уметности, а неки су били са позлатом и са угравираним монограмима и годинама.

Руско одељење у Војном музеју, 1937. године

Збирка се чувала у Војном музеју до 1941. године, када је повучена, пред сам рат, на захтев представника Кубанске козачке војске и однесена у непознатом правцу. (Последња истраживања судбине руских емиграната указују на могућност да се ова збирка данас налази у Прагу). У оквиру Правилника о организацији и уређењу Војног музеја, у делу који се односио на Руско одељење,⁸ било је предвиђено да „...Приликом предаје збирки само на чување, један или неколико предмета по споразуму са управом музеја, предају се музеју као дар”. Вероватно су тада предате Војном музеју на дар четири сабље (шашке) Кубанске козачке војске од 1881. до 1904. и пар труба руског Кубанског пука. То су и једини предмети из ове вредне колекције који су до данас сачувани. Трубе су израђене од сребра и имају угравиран георгијевски

⁸ Правилник о организацији и уређењу Војног музеја, Службени војни лист, бр. 32, од 24. августа 1940. године, стр. 2021-1023.

крст и натпис на цеви: *За мукдень в 1905. году/60му њхогнуму замосцкому њолку.*⁹ У књизи Инвентара историјских предмета Војног музеја за 1937. годину пописано је 60 предмета Лајб–гардијског козачког пука и то: пушака, пиштоља, козачких сабљи са иницијалима и георгијевских труба. Ови предмети су припадали Удружењу официра бившег царског Гардијског пука донских козака и били су поверени Војном музеју на чување. На захтев Удружења, предмети су враћени (1941) њиховом представнику.

У Белој Цркви, у оквиру Николајевске војне академије (*Николаевское кавалерийское училище*), налазио се Музеј Првог Руског кадетског корпуса, где су се чували историјски предмети везани за руске војне школе. Управник музеја је био генерал В. Б. Адамович. У Сарајеву, при Руском кадетском корпусу, постојао је Музеј Лајб–гардијског кексгољског пука,¹⁰ којим је некада командовао генерал Адамович. Када је Кадетски корпус у Сарајеву (1924) затворен, историјски предмети пука су пренети у музеј у Белој Цркви. Музеј се ту налазио до 1937. године.

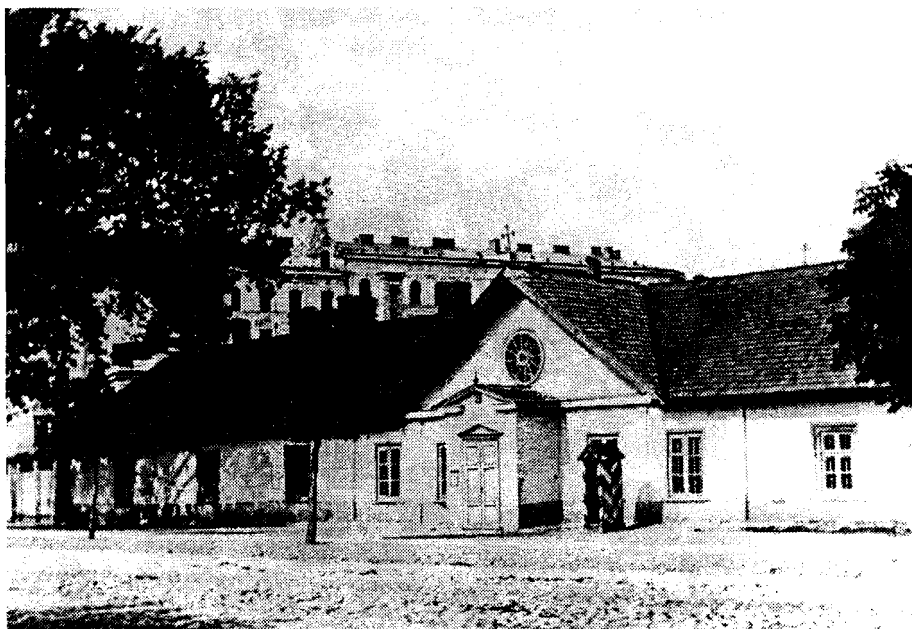

Војници Кексгољског пука

⁹ Д. Самарин, н. д., стр. 62.

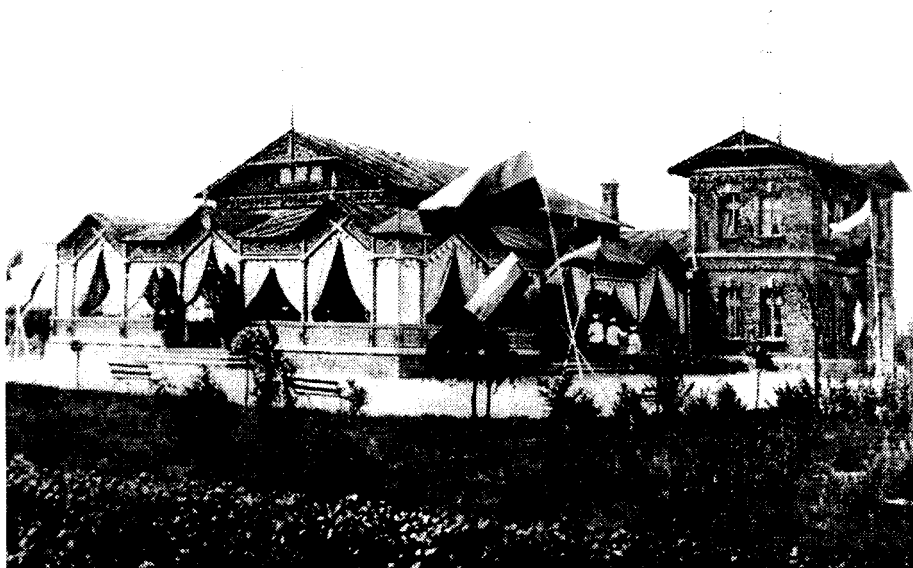
¹⁰ Извештај пуковника Базаревича, начелника I пешадијске дивизије, бр. 808, од 27. јануара 1922. године, Војни музеј.

Када је издржавање музеја постало немогуће, управник музеја генерал Адамович је одлучио да предмете из музеја повери Војном музеју, на чување и излагање у оквиру новооснованог Руског одељења. Том приликом у Војни музеј је пренета витрина у којој се налазила комплетна униформа официра Кексгољмског пука са одликовањима. До данас је сачувано неколико делова ове униформе и неколико ордена и спомен медаља, и то: орден св. Станислава; орден св. Ане; крст св. Ђорђа; звезда ордена св. Александра Невског; спомен медаља отаџбинског рата 1812; медаља у спомен заузимања Варшаве 1831; медаља – споменица 300-годишњице владавине династије Романових, 1913; медаља мобилизације 1914. Сачуван је већи број докумената и фотографија, на основу којих можемо да пратимо значајне догађаје из историје пука.

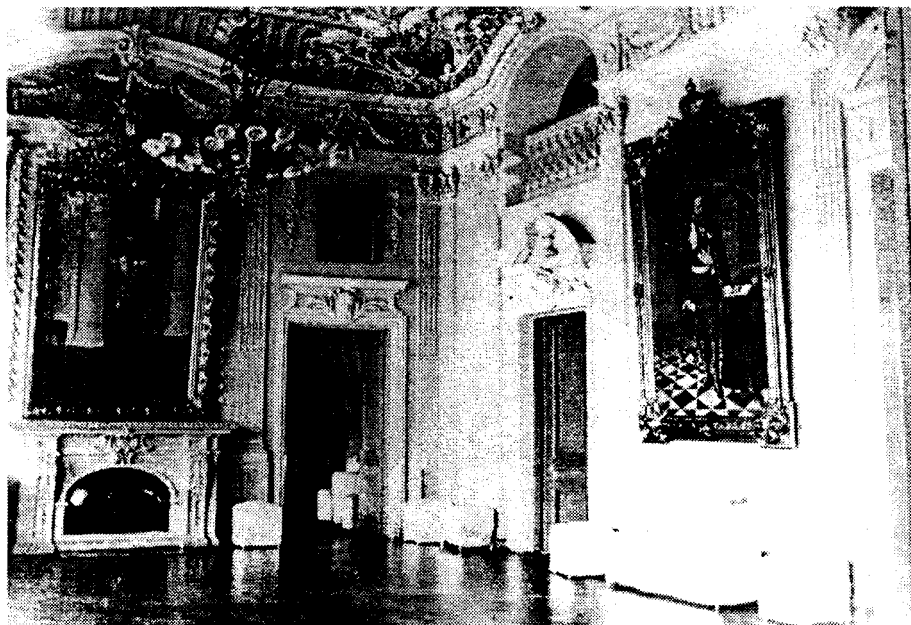

Касарна у Александровској тврђави у Варшави,
место где је Кексгољмски пук боравио

На иницијативу Петра Великог, основан је 1710. године гренадирски пук, који је добио име Кексгољмски, по градињу Кексгољму, који је те године освојен. После завршетка рата са Наполеоном, императори Русије, Аустрије и Пруске, савезници у рату против Наполсона, одлучили су да својим пуковима дају имена савезника. Том приликом је

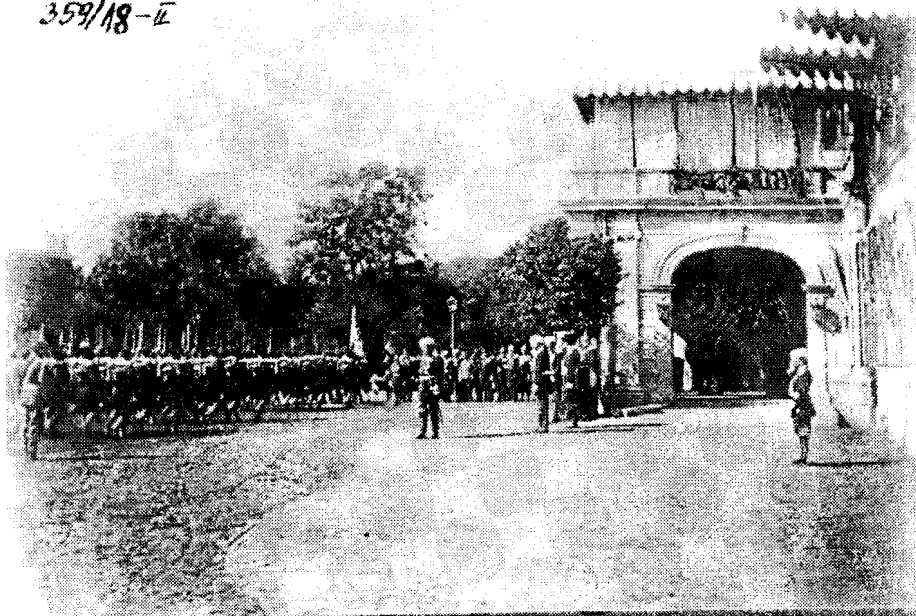
Официрски дом у Варшави

Свечана сала Официрског дома у Варшави

Гренадирском кексгољмском пуку додат назив „Аустријски”, а 1848. године овом називу пука се додаје још и име аустријског цара Франца Јозефа. Од тада је нун назив пука 35. лајб–гардијски драгонски кексгољмски пук аустријског императора Франца Јозефа.¹¹ Пук је 17. априла 1862. године прекомандован у Варшаву, где је смештен у касарну, која се налазила у оквиру Александровске тврђаве. Ту је подигнута православна црква Александра Невског и Офицерски дом. Исте године, у Варшави су се састали императори савезници и том приликом је приређена свечана парада на којој је учествовао и Кексгољмски пук.

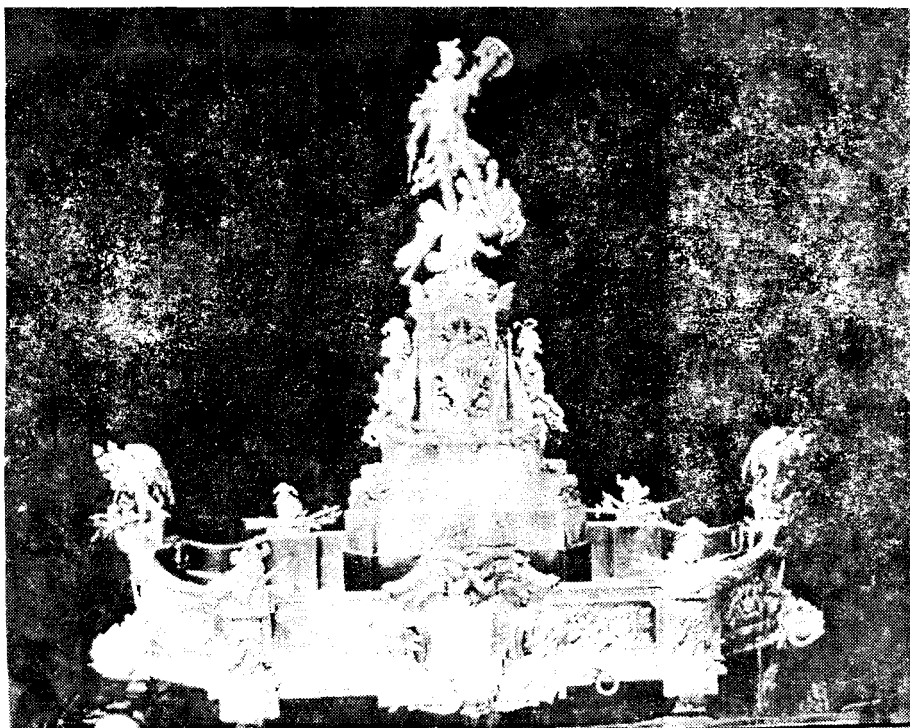
и и
359/18-Е

Свечана парада приређена приликом сусрета императора Аустрије, Русије и Пруске, савезника у рату са Наполеоном, у Варшави 1862. године

Пук је учествовао у руско–турском рату 1878. године. Кексгољмски пук је 1910. године прославио значајан јубилеј – 200 година свога постојања. Том приликом су официри пука подигли споменик Петру Великом у Варшави. На прославу јубилеја пука дошао је и последњи руски цар Николај II са својом породицом. Аустријски цар

¹¹ Форме лейб–гвардии Кексгољмског полка, Нива No 23, 1897.

Поклон који је аустријски цар Франц Јозеф послао поводом прославе јубилеја Кексгољмског пука, 1910. године

Франц Јозеф је послао поклоне пуку, луксузне предмете од сребра са националним симболима Русије и Аустрије.

За време руско–турског рата (1878) војник Кексгољмског пука Михаил Сасенко пронашао је у снегу, поред мртве мајке, шестогодишњу девојчицу по имену Ајша. Војници пука су девојчицу повели са собом и прогласили је кћерком пука. Када се рат завршио, пук се вратио у Варшаву. Тада је девојчица крштена у православној цркви Александра Невског у Варшави и на крштењу добила име Марија, по руској царици Марији Фјодоровној, а презиме Кексгољмскаја по називу пука. Официри Кексгољмског пука су од својих плата одвајали извесну своту новца у корист кћерке пука, за њено образовање. У Варшави је завршила Александровско–Маријански институт 1890. године.¹² За време Првог свет-

¹² Дочь пука, Нива НО. 48, 1892.

Марија Кексгољмскаја, кћи пука, по завршетку Маријанског института,
1890. године

ског рата била је добровољна болничарка у болници 3. гардијске дивизије. Умрла је 1920. године у Русији.¹³

У Војном музеју се чува сабља са Кавказа, коју су кубански, донски и терски козаци поклонили престолонаследнику Петру, на дан крштења, 21. сктобра 1923. године.¹⁴ На сечиву сабље је накнадно угравиран натпис: *Насљѣднику йрестѣола королевства Сербовъ Хорвайтовъ и Словенцевъ ко дню крещенія его въ сочестѣва октябрия 1923. года. Са друге стране: оиѣ донского, кубанского и йерского Войсковыхъ айшамановъ и козаковъ.*

После отварања Руског одељења у Војном музеју, према музејској евиденцији сазнајемо да је сакупљена вредна збирка историјских предмета који су припадали руским војним удружењима. Одмах по

¹³ В. Адамович, Конец красивой сказки, Руская газета, Но 145, Београд, 1920.

¹⁴ Записник о примопредаји Војног музеја, Пов. бр. 19, од 4. новембра 1946. године; Д. Самарѣић, н. д., стр. 30.

избијању рата, априла 1941. године, званични представници руских војних савеза су повукли своје збирке из Војног музеја. Данас се у Војном музеју налази само неколико примерака козачких сабљи и бодеза (из поменутих збирки), две козачке заставе, неколико луксузних сребрних тањира који су припадали руским официрима и збирка акварела и литографија које приказују изглед руских војника и официра у униформама царских пукова.

Заставе које су сачуване у Војном музеју додељене су козачким јединицама у спомен руско-турског рата 1828-1829. године. Припадале су козачком атаману Герасиму Андрејевичу Вдовенку. Заставе су сликане на свили, састављене су од трака жуте, плаве и црне боје, које су зракасто сложене. У средини је насликан руски грб: двоглави црни орао окружен маслиновим гранама, на грудима орла је икона Св. Ђорђа, а на ланцу је знак светоандрејског ордена. У угловима је насликан монограм цара дародавца Александра II: А II. Са друге стране је насликан црвени крет. Једна од застава је доста оштећена и недостају поједини делови. На другој застави је натпис: *За оїлличія в їурецкую /войну и за дѣла бившія и їроїив Горцевъ /восїточнаго и заїаднаго/ и їри їоко-рени/ в 1828-1829. годахъ Кавказа.*¹⁵

Музеј руске коњице, који се налазио у Руском дому у Београду, уступио је Руском одељењу две колекције акварела и 17 литографија¹⁶ које приказују изглед руске војске. Прва колекција садржи 13 акварела, незнатне уметничке вредности, али велике документарне. Аутор ових акварела нам је непознат, јер акварели нису ни потписани ни датирани. Претпоставља се да их је урадио неки даровити аматер, који је добро познавао руску војску, који је можда и сам био официр неког царског пука. На сваком листу приказан је један високи руски официр на коњу у униформи која се носила у Русији у XVII, XVIII и XIX веку. Сви делови униформе коју официр носи су представљени врло педантно и детаљно, готово са калиграфском прецизношћу. У доњем делу сваког листа брижљиво је исписан текст са подацима о називу пука коме је официр припадао, године и име цара који је тада владао Русијом.

Друга збирка садржи 18 листова, који су сликани у техници акварела, а које је такође радио даровити аматер. У горњем делу листа написан је назив пука. Са десне стране налази се фигура официра у уни-

¹⁵ Д. Самарџић, Старе заставе у Војном музеју, Београд 1993, стр. 23.

¹⁶ На полеђини листова ових акварела и графика налази се печат Музеја руске коњице.

форми одређеног пука. Са леве стране брижљиво је исписан текст који садржи важне податке везане за историју пука: датум када је пук основан, од којих је пукова настао, а у доњем делу налази се списак одликовања којима је пук био одликован.

У Руском одељењу, судећи по сачуваним фотографијама, које приказују изглед овог одељења, биле су изложене литографије, које такође приказују изглед руске војске. Приказани су високи руски официри у парадним и походним униформама које су се носиле у Русији у XIX веку. На сваком листу је приказан по један или два официра у пејзажу, а на четири листа представљене су групе официра и војника окупљене око застава и команданта. Интересантна је литографија у боји која представља групни портрет гардиста Лајб-гардијског волинског пука (1817-1900). Група официра овог славног пука приказана је у пејзажу. У средини се налази командант пука коме рапортира један официр. У горњем десном углу налази се руска застава и црни двоглави орао, национални симбол Русије, а у доњем углу налази се руско одликовање.

На уређењу друге сталне поставке Војног музеја, у периоду од 1934. до 1937. године, радили су и руски уметници. Планови и скице за нову поставку састављени су по идејама познатог руског архитекте Николаја Краснова, који је дао и решења за израду витрина за смештај музејских предмета. Алексеј Васиљев је био стално запослен у Војном музеју као архитекта, сликар и уметнички фотограф.¹⁷

Од чланова Саветодавног одбора састављен је ужи Уметнички одбор, који је решавао о набавци уметничких дела за потребе нове поставке. Члан Уметничког одбора Војног музеја био је и архитекта Николај Краснов. На иницијативу Одбора, одлучено је 1937. године да се у Војном музеју направе две галерије портрета: историјских личности и министара војске и морнарице. Током 1938. и 1939. године наручено је и откупљено више уметничких дела, која су углавном радили руски сликари Алексеј и Валентина Васиљев, Всеволод Гуљевич, Павел Кравченко, Сергеј Обрезков и Афанасиј Шелоумов.

За потребе сталне музејске поставке, 1937. године одлучено је да се уради колекција акварела, која ће приказивати историјат наших (српских) униформи и типове војника од доласка Словена на Балкан до краја XIX века. Тај посао је поверен руском сликару Всеволоду

¹⁷ Наведено на основу биографских података која је дала сликарева унука, госпођа Светлана Васиљева.

Гуљевичу (1903–1963), који је од 1936. године радио за Војни музеј, прво по поручбини, а затим је добио и стално запослење у Музеју. У атељеу Војног музеја Гуљевич је остао до почетка рата 1941. године. Припадао је млађој генерацији руских уметника који су се школовали у нашој средини. У Краљевину СХС је стигао као питомац руске Војне академије, а у Белој Цркви је завршио Николајејевску војну академију. Сликарство је учио у атељеу Паје Јовановића.¹⁸

У свом дугом постојању, Војни музеј је у потпуности делио судбину своје земље. По избијању Другог светског рата и музејске збирке су поново страдале. Музејски материјал који се чувао у Руском одељењу повучен је из музеја и однет у непознатом правцу, а већи број уметничких дела руских уметника је изгубљен. И оно мало што је сачувано било је препуштено заборау. Дела руских стваралаца која су сачувана у Војном музеју представљена су домаћој културној јавности тек

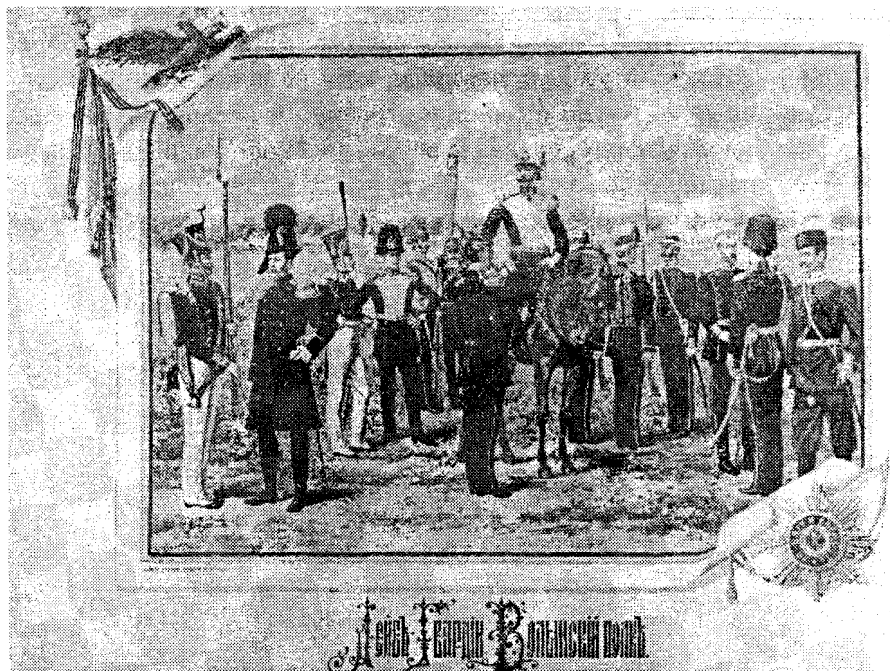
СТАБНИ ОФИЦИРИ 2. ЛАЈБ-ГАРДИЈСКОГ ПСКОВСКОГ ПУКА
 (Left side of the illustration)

СТАБНИ ОФИЦИРИ 2. ЛАЈБ-ГАРДИЈСКОГ ПСКОВСКОГ ПУКА
 (Right side of the illustration)

Штабни официри 2. лајб-гардијског псковског пука

¹⁸ Наведено на основу биографских података које нам је, посредством господина Алексеја Арсењева, доставио син Всеволода Гуљевича, господин Владимир Гуљевич, који живи у САД.

децембра 1996. године, када је у изложбеној сали Војног музеја приређена изложба „Дела руских уметника емиграната у Војном музеју”. Наредне године изложба је премештена у Галерију САНУ. Нека од уметничких дела, пре свега акварели које је радио Всеволод Гуљевич, а приказују српску војску XIX века, први пут су изложена. Том приликом представљени су и сви предмети који су сачувани, а односе се на руску војску и који су били изложени у Руском одељењу.

Официри и војници Лајб-гардијског волинског пука

Много је разлога, хуманих и уметничких, који нас обавезују да руским емигрантима поклонимо дужну пажњу и да осветлимо њихову улогу у култури наше средине. Допринос руских емиграната, који су у периоду између два светска рата пружили нашој науци, култури и уметности, није мимоишао ни Војни музеј, коме су они дали велики значај, када су донели тако драгоцен историјски материјал и поверили му га на чување.¹⁹

¹⁹ Овоме у прилог посветили смо и поменуто изложбу (видети више: Љубица Дабић, *Руски уметници емигранти у Војном музеју*. Каталог изложбе, Војни музеј, Београд 1996).